GÂNDIRE ŞI COMUNICARE SUB ARCADELE CREŞTINISMULUI – AUGUSTIN, PASCAL, DESCARTES

Thinking and Communication Under Christianism – Augustin, Pascal, Descartes

Eugeniu NISTOR[1]

Abstract

The complex phenomena of thought and communication, seen from the view point of Christian ideas, were imposed, first, in the Roman Empire, including then, in the Middle Ages and in modern times, the whole of Europe and a good part of the civilized world. World, Man, Truth and God – are favorite themes of Christian philosopher Aurelius Augustine, as a „method" for explaining and understanding of faith in terms of reason. Reaching the circle of divine goodness and forbearance and understanding of human sensitivity as „thinking reed" – is the essence of the reflections of physicist, philosopher and geometer Blaise Pascal. And the „methodical doubt" of René Descartes establishes the principles underlying modern rationalism, but only after the French thinker makes – in his philosophical discourse – a simple demonstration of the existence of God as perfect being differing from the human individual by the well known imperfections of the human being.

Keywords: thought, philosophical discourse, method, principle, rationalism.

Având ca model, după câte se pare, *Republica* lui Platon, cartea lui Cicero *De Republica* este puternic combătută de către scriitorii creştini şi, îndeosebi, câteva veacuri mai târziu, de către Sf. Augustin, în *Cetatea lui Dumnezeu*, unde acesta susţine că imperiul roman nu poate fi socotit un stat de drept. De fapt, încercarea filosofului-creştin Aureliu Augustin (354-430 d.Chr.) era de a răspunde unor acuzaţii aduse romanilor-creştini, în anul 410, cum că ar fi abandonat vechii zei ai cetăţii şi, prin urmare, ar fi responsabili pentru căderea Romei sub valurile dezlănţuite ale goţilor migratori. Apărându-i pe adepţii lui Christos, Augustin argumentează că nu Dumnezeu şi nici creştinii nu se fac vinovaţi pentru această înfrângere, momentul respectiv fiind doar o încercare menită să arate efemeritatea vieţii şi a bunurilor pământeşti şi, prin aceasta, adevărata realitate a binelui şi a răului. Tot aici apare parabola celor două cetăţi celeste, „Cetatea lui Dumnezeu" – o cetate a binelui, în care locuiesc îngerii supuşi Domnului, şi „Cetatea răului" – locuită de demoni, îngeri revoltaţi, cu corespondenta ei în spaţiul terestru, deasupra căreia planează cele trei rele: îndepărtarea de Dumnezeu şi de binele suprem, moartea (atât a corpului, cât şi a spiritului prin refuzul credinţei în Dum-nezeu) şi apăsătorul blestem al păcatului originar, „simbol al revoltei şi al slăbiciunii carnale." Cărţile augustiniene sunt rezultatul unei experienţe sufleteşti şi de viaţă de mare intensitate a filosofului care, cu toate că poseda o bogată cultură clasică, a avut o tinereţe plină de zbucium şi desfrâu, iar o perioadă însemnată a fost chiar retor păgân – şi, tocmai de aceea, acestea pot fi mai uşor înţelese; dar, în primul rând, este recomandabilă lectura volumului *Confesiuni*, care degajă în plus, faţă de celelalte scrieri ale sale, o discretă tensiune narativă. Problemele abordate în această carte sunt: Adevărul, Dumnezeu şi Lumea, Omul, „ca stâlp al creaţiei" şi Biserica, ca unică punte de legătură şi de izbăvire către El. În interiorul omului sălăşluieşte

[1] Assistant Prof. PhD, „Petru Maior" University of Târgu-Mureş.

BDD-A8123 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:42 UTC)

adevărul, dar acest adevăr nu este altceva decât imaginea ideilor transcendente pe care le contemplase şi Platon, la rândul lui, deviza propusă de filosoful creştin în cercetarea adevărului raţional fiind o deplină confirmare a credinţei: *Înţelege pentru ca să crezi!* Şi, cum credinţa duce la raţiune, reversul devizei este o invitaţie la cunoaşterea raţională a credinţei: *Crede pentru ca să înţelegi!* Explicaţiile gânditorului sunt potrivite şi conforme acestor convingeri, el afirmând, între altele, că „spiritul şi-a revendicat în mod justificat şi doar pentru propria sa folosinţă cuvântul *cogitare*, a gândi, de vreme ce doar în spirit, şi nu doar altundeva se petrece această *culegere* (*colligitur*), adică adunare (*cogitur*) a noţiunilor."[2] Într-o formulare interogativă, este evocată uluitoarea creaţie divină: „Cum ai creat însă cerul şi pământul, ce lucruri ai folosit pentru o lucrare atât de uriaşă? (...) Aşadar, *tu ai vorbit şi lucrurile au luat fiinţă, şi prin Cuvântul tău le-ai creat*."[3] Dar, după Geneza Lumii, Dumnezeu nu a abandonat-o, ci îşi desăvârşeşte perpetuu creaţia, susţinând-o printr-o intervenţie continuă, căci El este, deopotrivă, cauza primă, raţiunea primă, frumuseţea primă, iar sufletul omenesc îl „vede" pe Dumnezeu într-un mod cu totul special: *cu mintea şi inima!* În acest punct al expunerii noastre vom constata o nuanţă de apropiere între doctrina augustiniană şi conştiinţa intuitivă a inimii, din meditaţiile lui Pascal.

Rămasă nefinalizată, culegerea de reflecţii şi aforisme a filosofului şi fizicianului francez Blaise Pascal (1623-1662), *Cugetări*, publicată postum, este în esenţă o impresionantă apologie a creştinismului, în care se arată „starea de plâns a omului fără Dumnezeu" şi „desăvârşita fericire a omului cu Dumnezeu",[4] singura lui posibilitate de a-şi suprima neliniştile, nemulţumirile, nestatornicia, minciuna şi ipocrizia, deoarece el „nu este decât un ins plin de eroare... Nimic nu-i vădeşte adevărul. Totul îl înşeală. Cele două principii ale adevărului, judecata şi simţurile, nu numai că sunt fiecare în parte lipsite de autenticitate, dar se falsifică unul pe celălalt..."[5] Fragilitatea omului, ca devălmăşie a celor „două naturi", a instinctului şi a pasiunilor, rezidă şi din faptul că toate îl coboară, doar gândirea îl înalţă, într-un fel de concluzie filosoful părtinindu-l şi vorbind despre acesta ca despre o vieţuitoare stranie, care trebuie proteguită, pentru că – scrie el în câteva fraze memorabile – „Omul este doar o trestie, cea mai firavă din natură, dar o trestie gânditoare. Pentru a-l zdrobi nu e nevoie ca întregul univers să se înarmeze: un abur, o picătură de apă ajunge să-l ucidă. Dar chiar dacă universul l-ar zdrobi, omul încă ar fi mai presus decât ceea ce îl ucide, pentru că ştie că moare şi ce avantaj are universul asupra lui, dar universul nu ştie nimic."[6]

Dar comunicarea ideilor lui Pascal, nu se înfăptuieşte doar prin difuziunea lor în formă scrisă sau vorbită către un public al epocii, mai mult sau mai puţin receptiv, ci şi prin formularea şi transmiterea unor obiecţiuni vizavi de concepţiile altor gânditori ai vremii, între care se află şi conaţionalul său, René Descartes – autorul vestitei teze despre îndoiala metodică asupra tuturor cunoştinţelor omeneşti, asupra datelor simţurilor, pasiunilor, şi chiar şi asupra

[2] Aureliu Augustin, *Confesiuni*, ediţia a II-a, ediţie bilingvă latină-română, traducere din limba latină, introducere şi note de Eugen Munteanu, Editura Nemira, Bucureşti, 2006, p. 215
[3] *Ibidem*, pp. 251-252
[4] Blaise Pascal, *Cugetări, texte alese,* traducere, note şi comentarii de Ioan Alexandru Badea, prefaţă de Romul Munteanu, Editura Univers, Colecţia Eseuri, Bucureşti, 1978, p. 17
[5] *Ibidem*, p. 35
[6] *Ibidem*, p. 83

BDD-A8123 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:42 UTC)

existenței lumii, acceptând doar unic adevăr *cogito*-ul –, criticat de Pascal pentru că „i-ar fi plăcut să se poată lipsi de Dumnezeu în toată filosofia lui, dar nu s-a putut stăpâni să nu-l facă să dea lumii un bobârnac, ca s-o pună în mişcare; după care nu mai are ce face cu Dumnezeu."[7]

Apoi, avem formulate câteva noțiuni sumare despre arta elocvenței care, pentru a asigura cu certitudine izbânda, trebuie să îndeplinească, în timpul expunerii, două condiții esențiale, şi anume: „1. cei cărora te adresezi să le poată pricepe fără bătaie de cap, cu plăcere chiar; 2. să se simtă interesați în așa fel încât egoismul să-i îndemne a reflecta cu mai multă bunăvoință la ele"[8], alte elemente ale succesului constând în stabilirea unei corespondențe între mintea şi inima auditorilor, a găsi expresiile cele mai semnificative, adoptarea unei simplități firești în acțiunea de convingere, iar discursul, pe ansamblu, trebuie să fie „potrivit cu subiectul, să nu aibă nimic în plus, nimic în minus."[9] Îi disprețuieşte pe flecarii deştepți, despre care spune că au un caracter urât şi îşi exersează spiritul de finețe în aprecieri cu iz de teoretician şi cunoscător al psihologiei umane, aceasta pusă în relație şi conectată cu teoria retorică: „Sunt unii care vorbesc bine, dar nu scriu bine. Aceasta pentru că locul, asistența îi înflăcărează şi stoarce din mintea lor mai mult decât pot ei obține în lipsa acestei înflăcărări."[10] În succesul unui discurs sau a povestirii pătimaşe a cuiva, filosoful vede o posibilitate prin care „aflăm în noi înşine adevărul celor auzite", astfel încât, față de cel care a stârnit aceste stări, „asemenea comuniune de vederi cu el, ne îndeamnă inima, oricum, să-i purtăm simpatie."[11] Această apreciere a unei comunicări bune, îl face să privească cu ochi îngăduitori retorica, subliniind că aceasta este arta „care convinge cu binişorul, nu cu forța, ca un tiran sau ca un rege."[12] Starea de plictiseală, starea de urât, lipsa de pasiuni, fac viața imposibilă şi duc omul la tristețe, la melancolie şi chiar la disperare – în astfel de împrejurări, apreciază Pascal, au pornit să cucerească lumea marii strategi, căci o „asemenea distracție era bună pentru August ori Alexandru: erau oameni tineri, greu de stăpânit; dar Cezar trebuie să fi fost mai chibzuit."[13] Într-un alt loc mai scrie despre exemplul castității lui Alexandru Macedon şi de păcatul beției lui, acesta fiind, după câte se pare, o obsesie a amurgului renascentist, de vreme ce, cu o jumătate de secol mai înainte, la Londra, marele Will se referea la același erou în piesa sa de teatru *Henry V,* descriind într-o manieră meditativ-poetică, dar într-un stil simplu şi oarecum sincopat, despre efectele implacabile ale trecerii şi petrecerii timpului: „Alexandru a murit, Alexandru a fost îngropat, Alexandru s-a risipit în pulbere; cu pământ facem clisă şi cu clisa în care Alexandru s-a transformat în cele din urmă, cine ne împiedică să astupăm o balercă de bere?"[14] Stilul acesta îmbibat de reverie, dar poate ceva mai cursiv şi mai plăcut, este folosit şi de Giordano Bruno (1548-1600), acesta părăsind, în anul 1576, ordinul călugărilor dominicani şi cutreierând, vreme de mai mulți ani, prin Europa, propagând concepția sa despre Univers,

[7] *Ibidem,* p. 28
[8] *Ibidem,* p. 7
[9] *Ibidem*
[10] *Ibidem,* p. 14
[11] *Ibidem,* p. 6
[12] *Ibidem*
[13] *Ibidem,* p. 47
[14] Tudor Vianu, *Dicționar de maxime comentat,* Editura Științifică, București, 1962, p. 158.

BDD-A8123 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:42 UTC)

conform căreia natura este „Dumnezeu în lucruri", fiind infinită şi compusă din lumi nenumărate. Prin aceasta, el a depăşit ideile copernicane – care se limitau la universul finit, având în centru soarele. Totodată, susţinea în prelegerile sale, argumentat, autoactivitatea materiei, care se metamorfozează continuu, având o bogăţie a formelor nesfârşită. Prins şi întemniţat de Inchiziţie la Veneţia, în anul 1592, după mulţi ani de tortură, care nu l-au făcut să-şi renege filosofia, la 17 februarie 1600, filosoful italian a fost ars pe rug. Dar iată o mostră de reflecţie într-un fragment din lucrarea *Despre cauză, principiu şi unitate,* mai precis în dialogul dintre Gervasiu şi Teofil, unde se exprimă frumos, într-o tonalitate pusă uşor sub semnul interogaţiei: „Nu vedeţi voi oare, că ceea ce era sămânţă devine iarbă, şi din ceea ce era iarbă iese spicul, din ceea ce era spic se face pâinea, din pâine chil, din chil sânge, din acesta sămânţă, din sămânţă embrionul, din acesta omul, din om cadavrul, din cadavru se face pământ, din acesta piatră sau altceva, şi aşa mai departe, ajungându-se astfel la toate formele naturale?"[15]

Să mai consemnăm că omenirea, aflată pe pragul raţionalismului modern, instituit spiritualiceşte prin originalul sistem de gândire al lui René Descartes (cu numele latinizat Cartesius, 1596-1650), comunica mult mai eficient după inventarea tiparului de către Johann Gutenberg (în a doua jumătate a secolului al XV-lea), o mulţime de cărţi tipărite pe hârtie circulând şi împrăştiind cu generozitate sămânţa noilor idei în întreaga Europă. Dar dinamismul comunicării filosofice nu înseamnă doar transmiterea ideilor, ci şi răspunsul la problematica acestora. Şi iată că, în aceeaşi vreme, *cogito*-ul cartezian primeşte o replică memorabilă din partea lui Pascal: „Raţiunea când este raţională, vede cât de puţin raţională este."[16]

Nu ştim cât de mult l-a afectat pe Descartes această replică a conaţionalului său, ştim doar că el şi-a văzut, mai departe, de sistemul său de gândire. Filosoful îşi făcuse studiile într-un colegiu iezuit din Franţa acelei vremi, unde se preda o filosofie scolastică, situată în mod clar pe linia elevată a aristotelismului. În tinereţe, fiind preocupat să înveţe „din marea carte a lumii", s-a angajat voluntar în războiul de 30 de ani, care făcea ravagii, atunci, în Europa Centrală. În noaptea de 10 noiembrie 1619, când se afla într-un cantonament din Germania, Descartes a avut visul care i-a inspirat ideea viitoarei sale construcţii filosofice. Sistemul său de gândire este cuprins în trei lucrări de bază: *Discurs despre metoda de a ne conduce bine raţiunea şi a căuta adevărul în ştiinţe* (1637), *Meditaţii metafizice* (1641) şi *Principiile filosofiei* (1644). În prima carte Descartes enunţă regulile care stau la baza metodei sale ştiinţifice, care şi-a dovedit eficacitatea până în zilele noastre, mărturisind aceasta astfel: „*Prima* era de a nu accepta niciodată un lucru ca adevărat dacă nu-mi apărea astfel în mod evident; adică de a evita cu grijă precipitarea şi prejudecata şi de a nu introduce nimic în judecăţile mele decât ceea ce s-ar prezenta clar şi distinct spiritului meu, neputând nicicum să fie pus la îndoială."[17] Nu e greu de constatat că aceasta este chiar *regula evidenţei*. Apoi, continuă filosoful, „*a doua*, de a împărţi fiecare

[15] *Ibidem*
[16] Blaise Pascal , *Op. cit,* p. 27
[17] René Descartes, *Discurs despre metoda de a ne conduce bine raţiunea şi de a căuta adevărul în ştiinţe,* traducere de Daniela Rovenţa-Frumuşani şi Alexandru Boboc, note, comentarii, bibliografie de Alexandru Boboc, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1990, p. 122

BDD-A8123 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:42 UTC)

dificultate analizată în câte fragmente ar fi posibil şi necesar pentru a fi mai bine rezolvate" [18] – ceea ce fixează, ca metodologie, *regula analizei*. „*A treia* de a-mi conduce în ordine gândurile, începând cu obiectele cele mai simple şi mai uşor de cunoscut, pentru a mă ridica puţin câte puţin, ca pe nişte trepte, la cunoaşterea celor mai complexe şi presupunând o ordine chiar între cele care nu se succed în mod firesc"[19] – ceea ce confirmă *regula sintezei*. „Şi *ultima*, de a face peste tot enumerări atât de complete şi revizuiri atât de generale, încât să fiu sigur că n-am omis nimic"[20] – adică *regula enumerării!* Din acest ansamblu de norme metodico-ştiinţifice, filosoful deduce apoi alte câteva *„reguli de morală"*, la care ne vom referi foarte concis; *prima* ar fi de a se supune legilor şi obiceiurilor ţării, cu păstrarea credinţei religioase, adică de a fi mereu raţional – fără oscilaţii datorate voinţei şi pasiunilor; *a doua* – de a fi cât mai ferm şi mai hotărât cu putinţă în acţiunile lui – fiind vorba aici de respectarea unei „reguli practice"; *a treia* – de încerca să-şi înfrâneze dorinţele şi de a-şi accepta cu resemnare soarta, consimţind să-şi schimbe „mai degrabă dorinţele decât ordinea lumii", fără a tulbura, în vreun fel, cursul firesc al evenimentelor (cu precizarea că nuanţa acestei reguli nu este aceea de resemnare pesimistă sau de coloratură stoică!); *a patra* – de a nu se mulţumi niciodată cu părerile altora şi de a-şi folosi în orice împrejurări propria judecată, în sensul instituirii unei aşa-zise „morale raţionaliste."

Pornind de la „îndoiala metodică" asupra tuturor cunoştinţelor omeneşti, asupra datelor furnizate de simţuri şi chiar asupra existenţei lumii, în întregul ei, Descartes acceptă ca unic fapt sigur, care trebuie să constituie (după el) temeiul filosofiei şi al ştiinţei universale, vestita teză: „Mă îndoiesc, deci cuget; cuget, deci exist" (*Dubito, ergo cogito; cogito, ergo sum*). Aceasta înseamnă că, oricum am rândui lucrurile, conştiinţa gândirii este mai sigură decât conştiinţa pe care fiinţa umană o are despre lumea exterioară. Aşadar, certitudinea obişnuită, conform căreia omul nu cunoaşte nimic mai sigur din această lume decât ceea ce dobândeşte prin intermediul simţurilor sale (văz, auz, miros, pipăit) sau prin visare, este răsturnată: „Astfel, din cauză că simţurile ne înşeală uneori, am plecat de la presupunerea că nu există nici un lucru aşa cum ele ne fac să ni-l imaginăm (…) În fine, considerând că aceleaşi gânduri pe care le avem când suntem treji, pot să ne vină şi când dormim, fără să fie adevărate, m-am hotărât să-mi imaginez că toate lucrurile care îmi pătrunseseră în spirit nu erau mai adevărate decât iluziile visurilor mele. Dar după aceea mi-am dat seama că atunci când voiam să gândesc că totul este fals, trebuia în mod necesar ca eu, cel care gândeam, trebuia să fiu ceva; şi observând că acest adevăr: *gândesc, deci exist*, era atât de stabil şi de sigur încât şi cele mai extravagante presupoziţii ale scepticilor nu erau în stare să-l zdruncine, am considerat că puteam să-l adopt fără ezitare ca prim principiu al filosofiei pe care o căutam."[21]

Topind o bucată de ceară care prezintă iniţial o anu-mită formă, filosoful demonstrează că din ea nu mai rămâne nici una din calităţile „extrase" şi „contabilizate" de simţuri: formă, culoare, miros etc. –, şi că în urma acestui proces rezultă doar o substanţă diformă cu o singură calitate esenţială – aceea de a avea *întindere*: „Să luăm ca exemplu această bucată de

[18] *Ibidem*
[19] *Ibidem*
[20] *Ibidem*
[21] *Ibidem*, p. 130

BDD-A8123 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:42 UTC)

ceară, care tocmai a fost scoasă din stup: nu şi-a pierdut dulceaţa mierii pe care o conţinea, încă mai păstrează câte ceva din mirosul florilor din care a fost culeasă, precum şi culoarea, forma, mărimea şi înfăţişările ei; este dură, este rece, poate fi pipăită şi dacă o veţi lovi, va scoate un anumit sunet. În sfârşit, se regăsesc şi în acest caz – toate lucrurile care pot ajuta la cunoaşterea cu claritate a unui corp. Dar iată că, în timp ce vorbesc, este apropiată de foc: ceea ce îi mai rămăsese din aromă se împrăştie, mirosul dispare, culoarea i se schimbă, forma i se pierde, volumul îi sporeşte, devine lichidă, se încălzeşte, de abia poate fi atinsă, şi, deşi este lovită, nu mai scoate nici un sunet. După această schimbare mai rămâne oare aceeaşi ceară?"[22] Ce este atunci corpul fizic, se întreabă filosoful? Ceara, înainte sau după întindere? De unde deduce că nici corpurile nu pot fi cunoscute prin simţuri cu certitudine şi că singura certitudine absolută pe care o avem, ca fiinţe umane, este aceea a existenţei noastre, noi *care gândim şi ne îndoim!* Substanţa sufletului este, deci, *gândirea*, iar substanţa corpurilor – *întinderea*. Iar cele două tipuri de substanţă sunt, conform lui Descartes, subordonate celei de-a treia – *Dum-nezeu,* considerat principiu suprem şi idee înnăscută.

Faptul că doar conştiinţa sufletului este singura cunoştinţă certă, îi permite lui Descartes să demonstreze existenţa lui Dumnezeu. Este o demonstraţie simplă şi convingătoare, care i se desluşeşte mai bine „reflecând asupra îndoielii şi a faptului că fiinţa mea nu era perfectă, căci ve-deam clar că a cunoaşte este mai mare perfecţiune decât a te îndoi", situaţie în care, mărturiseşte filosoful, „am îndrăznit să caut de unde învăţasem să gândesc ceva perfect cum eu nu eram şi am găsit cu evidenţă că acesta trebuia să fie de o natură cu totul perfectă."[23] Aşadar, avem în noi, clară şi distinctă, o idee despre o fiinţă perfectă, iar această idee nu poate veni de la noi, care suntem imperfecţi, fiindcă ne putem înşela, ci doar de la o cauză exterioară fiinţei omeneşti, adică de la o fiinţă cu adevărat perfectă, care este Dumnezeu. Ideea de perfecţiune cuprinde şi ideea de existenţă, căci din faptul că putem gândi o fiinţă perfectă trebuie să admitem că această fiinţă există: „Se poate demonstra că există Dumnezeu doar prin aceea că necesitatea de a fi sau a exista este cuprinsă în noţiunea pe care o avem despre el."[24] Această demonstraţie îi serveşte lui Descartes pentru a asigura un solid fundament filosofiei sale, garantându-i orice adevăr: „După ce [gândirea] a cercetat diversele idei [sau noţiuni] pe care le are în sine şi după ce o găseşte pe cea a unei fiinţe atotcuprinzătoare, atotputernice şi extrem de perfectă [premisele din care] judecă mult mai uşor, datorită faptului că intuieşte în această idee că Dumnezeu, care e fiinţa cu totul perfectă, este sau există."[25] Existând, Dumnezeu întruneşte toate perfecţiunile şi, deci, nu ne poate înşela. Dar, atunci, de unde provin eroarea şi sincopele de adevăr din raţionamentele noastre? Descartes găseşte şi aici o explicaţie plauzibilă, punând-o pe seama libertăţii umane, a liberului nostru arbitru, care nu îi desparte concepţia filosofică de credinţă şi nu creează nici o discrepanţă între acestea.

---

[22] René Descartes, *Meditaţii metafizice*, în româneşte de Ion Papuc, cuvânt înainte al traducătorului, Editura Crater, Bucureşti, 1993, p. 30

[23] René Descartes, *Discurs despre metoda de a ne conduce bine raţiunea şi de a căuta adevărul în ştiinţe,* p. 131

[24] René Descartes, *Principiile filosofiei,* traducere, studiu introductiv şi notă bibliografică de Ioan Deac, Editura Iri, Bucureşti, 2000, p. 85

[25] *Ibidem.*

BDD-A8123 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:42 UTC)

Cum lumea corpurilor şi lumea spiritelor formează pentru Descartes două lumi cu totul diferite, având la bază două substanţe diferite (*întinderea* şi *gândirea*), recunoaştem aici un *dualism radical*, însă, în mod ciudat, tot fiinţa umană apropie şi uneşte ambele substanţe, prin relaţia care există între suflet şi corp. În ceea ce priveşte fiinţele inferioare, animalele, natura lor este apreciată de filosoful francez a fi doar corporală, el susţinând teza că acestea sunt doar nişte „maşini", lipsite de suflet şi de gândire.

Considerând raţiunea ca temei şi izvor al cunoaşterii, Descartes este considerat întemeietor al curentului filosofic cunoscut sub numele de *raţionalism* şi, totodată, unul dintre fondatorii filosofiei moderne. Şi, am mai putea adăuga la aceste aprecieri că, prin forţa reflexivă şi ofensivă a concepţiei carteziene, a câştigat mult aspectul raţional al rostirii şi comunicării umane!

Bibliografie:

Aureliu Augustin, *Confesiuni*, ediţia a II-a, ediţie bilingvă latină-română, traducere din limba latină, introducere şi note de Eugen Munteanu, Editura Nemira, Bucureşti, 2006.

Blaise Pascal, *Cugetări, texte alese,* traducere, note şi comentarii de Ioan Alexandru Badea, prefaţă de Romul Munteanu, Editura Univers, Colecţia Eseuri, Bucureşti, 1978.

Tudor Vianu, *Dicţionar de maxime comentat,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1962.

René Descartes, *Discurs despre metoda de a ne conduce bine raţiunea şi de a căuta adevărul în ştiinţe,* traducere de Daniela Rovenţa-Frumuşani şi Alexandru Boboc, note, comentarii, bibliografie de Alexandru Boboc, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1990.

René Descartes, *Meditaţii metafizice*, în româneşte de Ion Papuc, cuvânt înainte al traducătorului, Editura Crater, Bucureşti, 1993.

René Descartes, *Principiile filosofiei,* traducere, studiu introductiv şi notă bibliografică de Ioan Deac, Editura Iri, Bucureşti, 2000.

BDD-A8123 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:42 UTC)